אוצר מדרשים — מסכת כלה

מסכת כלה: אחת מהמסכתות הקטנות בש"ס בסדר נזיקין, והם ברייתות או משניות חיצוניות ונסדרו בחתימת התלמוד ע"י רבני סבוראי.

בנוסחת הראשונים היה רק פרק אחד במס' כלה, אך ר' נחמן קורוניל מצא כ"י ממשניות או ברייתות מס' כלה עם פי' הגמרא עליה בעשרה פרקים. ונדפסה בספרו בית נתן הכולל חמשה קונטרסים, ונדפסה ג"כ בש"ס דפוס ווילנא. וועדטהיימער מצא כ"י משנת מס' כלה שחסר בו תחלתו וסופו ונדפס בספרו בתי מדרשים ח"ג.

מס' כלה כוללת לרוב דברים אחרים שאינם שייכים לחתן וכלה, ונראה שהוראת כלה פה היא דרשה או עניני דרוש שהיו רגילים לומר בחדשי אדר ואלול קודם המועדים, שהיה זמן כנופיא לתלמידים בישיבות שנקראים "בני כלה", לחזור על למודיהם שלמדו מפי רבם במשך "הזמן". ואמרו הרואה בחלום שנכנס לאגם מים נעשה ראש ישיבה, ואם ליער נעשה ראש לבני כלה (ברכות נ"ז.), ופירש"י: ישיבה – שהגדולים והקטנים מתקבצים שם קבוץ גדול לשמוע הדרשה מפי הרב, כלה – מקום שהתלמידים מתקבצים שם לחזור על השמועה ששמעו מפי הרב אחר שעמד והלך לו, ויש להם חכם לראש שהוא מבינם ומבאר להם דברי הרב שלא הבינו ככל הצורך.

הוראת השם כלה מלשון כלילה ועטרה ע"ש היקף שורות התלמידים שהיו מסודרות כעגול. ועוד בימי הגאונים נמצא התואר ריש כלה (אגדת רש"ג) ובתפלת יקום פורקן "לרישי כלה".

מס' כלה כוללת דיני ברכות נשואין, כי כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה ודבר זה נזכר גם בתלמוד, ובירושלמי אמרו כלה אסורה לבעלה כל שבעה ואסור ליטול ממנה כוס של ברכה דברי ר' אליעזר (ברכות פ"ב ו'), ובמשנה כלה פ"א ד' נאמר המשגר כוס ברכה לאשה שלא מדעת בעלה חייב מיתה למה מפני שדעתו רבה עליה, רבי אומר מפני שיצר הרע רבה עליו, וכן בני חבורה ששגרו כוס ברכה לאשה שלא מדעת בעלה הרי הם חייבין מיתה מפני מה מפני שדעתן רבה עליה. רבי אומר מפני שיצר הרע רבה על שניהם וכו'. ועוד דברים רבים מעניני ד"א ומוסר, ומפני שמס' כלה היא הקטנה במסכתות ואינה רגילה בפי התלמידים לכן אמרו בתלמוד איזהו תלמיד חכם שממנין אותו להיות פרנס על הצבור, זה ששואלין אותו הלכה בכל מקום ואומר ואפילו במס' כלה (שבת קי"ד. תענית י': קדושין מ"ט:) ופירש"י אפילו במס' כלה דלא רגילי בה אינשי וזה נתן לבו וגרסה, ורבנו חננאל (תענית שם) ור"י הזקן (קדושין שם) פירשו "כלה" דרשה כמו אגרא דכלה דוחקא, וענין כלה לפי דעתם שמתעסקין בה כל תלמיד חכם שרוצה לשנותה ככלה של אדר (ועי' מהרש"א שבת שם).